

КРЕДИТ-МОДУЛЬ ТИЗИМИДА ДИДАКТИКА

Нажиева С.Н.

СамДЧТИ педагогика ва психология кафедраси ўқитувчиси

E-mail: nazievasozida@gmail.com

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада кредит-модуль тизими эҳтиёжлар асосида пайдо бўлганлиги. Аввало у олий таълим ўқув дастурларига эркинлик олиб кириши, ўқув дастурларига танлов фанларини кириб келиши билан чамбарчас боғлиқлиги. Бундан ташқари кредит-модуль тизими олий таълим ўқув дастурларини меҳнат бозори ва талабалар эҳтиёжлари асосида шакллантириш эҳтиёжлари асосида юзага келганлиги ҳақида сўз боради.

Калит сўзлар: Кредит, муҳит, модуль, мақсад, талаба, ихтиро, педагог, яратиш, мустақил, асар, хулоса, маҳорат, билим, кўникам, малака.

Бизга маълумки, жамият ривожланиб, тараққий этишида илмли инсонларнинг ўрни беқиёс. Масалан, вақт ўлчов бирлиги – секунд, узунлик ўлчови – метр, оғирлик – кило, суюқлик литр, электр кучланиш ўлчови – ампер. Шунда бир савол туғилади: таълимнинг, хусусан олий таълимнинг ҳам ўлчов бирлиги борми? Айтишингиз мумкин, олий таълимнинг ўлчов бирликлари бу бакалавр, магистратура ва докторантура деб. Лекин булар таълимнинг ўлчов бирликлари эмас балки унинг босқичлари ҳисобланади.

Кредит-модуль тизими авваламбор, мамлакатимиз олий таълим тизимида таълимнинг амалдагидан кўра анча мукамал, замонавий лекин ҳамма учун тушунарли бўлган ўлчов бирлигини олиб киради. Унга кўра ОТМ ўқув дастурлари муайян ўқиш натижаларини кўзловчи турли фан ва модулларга бўлинади. Ҳар бир фан ёки модуль эса ундаги ўқиш юкламаси миқдорига қараб муайян миқдордаги кредитларда акс этади. Масалан, ҳар бир фан ўртача 5, 6 ёки 7.5 кредитларда акс этиши мумкин. Талаба эса ҳар семестр, ўқув йилида муайян миқдорда кредитлар тўплаб бориши ва тегишли миқдордаги кредитларни тўплагандан сўнг унга бакалавр ёки магистратура даражаси берилиши белгиланади.

Шунда талабалар муайян ўқув дастури ёки ундаги муайян фанни ўрганиш унга мутахассис сифатида нималар бера олиши ҳақида олдиндан тушунчага эга бўлган ҳолда ўқишни бошлайди. Шунда ўқиш натижалари ҳақида олдиндан маълумотга эга бўлган талаба ҳам, ўқитувчи ҳам дастур ёки семестр давомида

барча имкониятларини шу натижаларга эришишга қаратади. Дастур ёки фан ўқиш натижалари қуйидаги асосий саволга жавоб бера олиши керак: талаба дастурни ёки ундаги муайян фанни тамомлагандан сўнг унда ўрганган билимлари асосида нималар қила олади ёки қила олиши керак? Ушбу саволдан кузатганингиздек ўқиш натижалари бу талаба дастур ёки ундаги муайян фан давомида қўлга киритган билимлар рўйхатидан иборат эмас, аксинча унда талаба уша билимлар асосида нималар қила олиши кўрсатилиши зарур. ECTS кредит - модуль тизимидаги бу талаб олий таълимга амалий, прагматик ёндашувни шакллантиради. Ўқиш натижаларини олдиндан белгилаб олишнинг яна бир муҳим жиҳати шундаки у ўқув дастурини мутахасислик учун таалукли бўлмаган, аҳамиятсиз фанлар ва модуллардан тозалаб борувчи филтр вазифасини ҳам ўтайди. Агар фан ва модулда эришилиши кутилаётган ўқиш натижалари талабанинг мутахасис бўлиб етиши учун аҳамияти бўлмаса ва шунга хизмат қилмаса ушбу фан ўқув дастурини тарк этишига тўғри келади.

Талаба ва ўқитувчиларда ушбу умумий ўқиш юкламасининг айнан қанча қисми дарс, аудитория соатларига тўғри келади, деган савол туғилиши мумкин. ECTS кредит-модуль қоидалари бу масала бўйича аниқ талаб ёки чегара белгиламаган. Бунга кўп сабабларни келтириш мумкин. Масалан, таълим жараёнлари ёки модуль ҳар доим ҳам ўз таркибига аудитория соатларини қамраб олавермайди. Бунга мисол қилиб ўқув дастуридаги битирув амалиёти, диплом иши ва шу каби ўқиш элементлари ва модулларни келтиришимиз мумкин. Кўриб турганингиздек, бундай ўқиш элементларида аудитория соатлари бўлмайди. Лекин ECTS кредит-модуль тизимида фаолият юритадиган университетлар амалиётини таҳлил қилганимизда, уларнинг аксариятида аудитория соатига эга бўлган фан ва модулларда аудитория ва мустақил ўқиш соатлари нисбати ўртача 40 фоизга 60 фоиз эканлигини кузатишимиз мумкин.

Бу нисбат бошқача қилиб айтганда 1:1.5 тўғри келади. Яъни, талаба муайян фан бўйича белгиланган ҳар 1 соат дарс учун унга дарсдан ташқарида бир ярим соат мустақил ўқиши, тайёрланиши керак бўлади. Бунда ОТМ 1 кредит учун 30 соатлик ўқиш юкламаси белгилаган бўлса, ундан 12 соати ($30 \cdot 40\% = 12$) аудитория соатлари, 18 соати ($30 \cdot 60\% = 18$) эса талабанинг мустақил ўқиш соатларига тўғри келади. Ушбу тақсимот асосида 6 кредитлик фан ўқиш юкламасини аниқлайдиган бўлсак, талаба ушбу фан бўйича белгиланган кредитларни қўлга киритиш учун семестр давомида 72 соат ($(30 \cdot 6) \cdot 40\% = 72$) аудитория дарсларини, 108 соат ($(30 \cdot 6) \cdot 60\% = 108$) уйда ва кутубхонада мустақил ўқиш юкламасини бажариши керак бўлади. ECTS кредит-модуль тизимида бир аудитория академик соат 45-60 минутга тенг. Юқоридаги қоидалардан шуни тушунишимиз мумкинки.

ECTS кредит-модуль тизимида талабанинг билим олиш вақти тушунчаси дарс вақти тушунчаси билан чекланиб қолмасдан, талаба ўқиш учун сарфлаган умумий вақт билан ўлчанади. Унда яна билимнинг манбаи фақат ўқитувчи ёки аудитория эмаслигига ишора қилинади. Қисқача айтганда, кредит-модуль тизимида ўқиш вақти тушунчасига ўқитувчи нуқтаи назаридан эмас балки талаба нуқтаи назаридан ёндашилади. Талаба ўқиш юкламасининг бу тарзда тақсимланиши таълим олиш жараёнида масъулиятни маълум даражада ўз елкасига олиши, фан бўйича дарсда ва дарсдан ташқарида мунтазам равишда ўқиб бориши кераклигини билдиради. Эслатиб ўтамиз, 1 соат аудитория вақти учун талаба 1.5 соат уйда ва кутубхонада ўқиши зарур. Лекин бу жараён кўп жиҳатдан ўқитувчининг масъулиятига ҳам боғлиқ. Чунки талабаларни ўз вақтларидан самарали фойдаланиш учун уларга дарсдан ташқарида ўқиш учун қизиқарли материаллар ва муаммолар бериб бориш ўқитувчининг вазифасидир.

Талабанинг ўқиш юкламасининг бу тарзда аудитория ва мустақил ўқиш соатларига ажратилиши яна ОТМлар кутубхоналарида шароитларни яхшилаш, катта ўқиш залларини ташкил этиш, хорижий тилларда чоп этилган нуфузли соҳавий адабиётларни оммавий тарзда таржима қилиш, яъни сифатли ўқув қўлланмалари кўламини янада кенгайтиришни тақозо этади.

Кредит-модуль тушунчаси икки сўздан иборат: “кредит” ва “модуль”. Кредит. Олий таълим соҳасида кредит кўпчиликка банк ва молия соҳаси орқали таниш бўлган қарздорлик ёки молиявий мажбурият тушунчасини англатмайди. Шунинг учун олий таълим соҳасида кредит сўзи кўпинча “академик” сўзи билан бирга ишлатилади. Академик кредит - олий таълимнинг муайян босқичида ушбу таълим даражасини қўлга киритиш мақсадида талаба томонидан мунтазам равишда тўплаб бориладиган рамзий ўлчов бирлиги. Бу бирлик талаба маълум миқдордаги ўқиш юкламасини бажарганлиги ва муайян ўқиш натижаларини муваффақиятли тарзда эгаллаганлигини англатади. Модуль. ECTS тизимида ўқув дастури бир неча модуллардан ташкил топади. Талаба кредитларни фақат модуллар орқали қўлга киритиши мумкин.

АДАБИЁТЛАР: (REFERENCES)

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020-йил 29-октябрдаги ПФ-6097-сон Фармонида Илм-фанни 2030-йилгача ривожлантириш концепсияси.
2. Азизхўжаев Н.Н. Педагогик технология ва педагогик маҳорат.-Т.:2018. Б-61.
3. “Аграр таълим тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги Президент қарори (ПҚ-4795, 30.07.2020 й.).
4. “Болоня декларацияси бўйича кредитли таълим” мавзусидаги маъруза Олий мактаб Ўқув ва тарбиявий ишлари бўйича проректори Жаҳонгир Ғаниевнинг 2020 йил 26 декабр.